پیش‌بند یادگیری

استفاده از روش‌های یاددهی ـ یادگیری (فعال) در کلاس درس

ثریا مرادی
دبیر مطالعات اجتماعی، بوشهر

فایده استفاده از روش‌های یاددهی ـ یادگیری در کلاس درس چیست؟ چرا یکی از مقوله‌های مهم در آموزش‌وپرورش فرایند یاددهی ـ یادگیری است و تمامی فعالیت آموزش‌وپرورش در جهت بسترسازی مناسب برای تحقق این فرایند می‌باشد.

یکی از مشکلات مهم و اساسی در نظام آموزش‌وپرورش، استفاده نکردن از روش‌های تدریس نوین در آموزش است. به همین سبب کیفیت آموزشی از سطح مطلوب برخوردار نیست و دانش‌آموزان علاقه زیادی به تحصیل نشان نمی‌دهند. آموزش‌های فعلی مهارت لازم را به بچه‌ها نمی‌دهند و آن‌ها بدون کسب مهارت فارغ‌التحصیل می‌شوند، با اشتغال و زندگی همگونی کمی دارند و کارهای مشارکتی آنان کمرنگ است. اما در روش‌های یادگیری فعال، دانش‌آموزان با دانستن روش‌ها با مسائل برخورد و مشکلات خود را حل می‌کنند.

تاریخچه مطالعات نشان می‌دهد روش‌های تدریس فعال در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، اعم از ایجاد انگیزه و ایجاد رضایت‌خاطر در آن‌ها، و نیز پرورش شخصیت و رشد خلاقیت آنان مؤثر است. استفاده از روش‌های فعال موجب می‌شود که دانش‌آموزان به‌صورت فعال‌تری در عرصه آموزش و یادگیری حضور یابند و به مهارت‌هایی چون تفکر انتقادی و حل مسئله برسند. پس وظیفه ما معلمان، در فرایند تدریس، تغییر یکنواختی فضای کلاس درس، ایجاد انگیزهٔ یادگیری در دانش‌آموزان، نوآوری، تفکر خلاق و استفاده از ظرفیت‌های ابتکاری می‌باشد.

اساس استفاده از این روش‌ها این است که دانش‌آموز خود در ساخت مفهوم سهیم باشد و از طرق مختلف به فعالیت‌های ذهنی، علمی، فردی و گروهی وادار شود.

می‌دانیم که تحقق یافتن اصولی از کلیات نظام آموزش‌وپرورش کشور، اهداف دوره‌های تحصیلی، نگرش‌های جهانی، رشد روزافزون تحقیقات و نیز دست‌یابی به فناوری و تکنولوژی استفاده از روش تدریس فعال در کلاس را می‌طلبد؛ پس هدف از اجرای روش‌های فعال این است که ما معلمان به دانش‌آموزان راه و روش یادگیری را بیاموزیم و به جای انتقال مطالب به آنان، به افزایش توانایی یادگیرنده در فرایند یادگیری توجه نماییم. یعنی کار معلم نه تنها انتقال دانش، بلکه پرورش توان تفکر منطقی و پرورش شخصیت سالم است.

روش استفاده از پیش‌بند جغرافیا

دانش‌آموزان عزیز برای اینکه مکان‌ها را روی نقشه ایران و جهان خوب یاد بگیرید

هرکدام از شما روی یک پیش‌بند، نقشه را آماده کنید و با خود به کلاس بیاورید.

مرحله اول: بیان هدف و توجیه کردن دانش‌آموزان

معلم: هرکدام یک نقشه را انتخاب کنید.

مرحله دوم: ساخت پیش‌بند و طراحی نقشه

معلم: با پارچه یک پیش‌بند ساده درست کنید و روی آن نقشه را طراحی نمایید.

مرحله سوم: تکمیل نقشه

معلم: روی نقشه طراحی شده با استفاده از وسایلی مانند فوم، چسب و یا با نخ و پارچهٔ رنگی قاره و مکان‌ها را مشخص نمایید.

مرحله چهارم: استفاده از نقشه هنگام تدریس

روز تدریس هر قاره، دانش‌آموزی که قاره مورد نظر را آماده کرده در مورد آن قاره توضیح دهد، مکان‌ها را نشان دهد و از آن نقشه به‌عنوان وسایل کمک‌آموزشی استفاده نماید.

مرحلهٔ پنجم: ارزشیابی

از روی نقشه مورد نظر، از دانش‌آموزان در مورد مکان‌ها سؤال شود.

دانش‌آموزان عزیز، برای اینکه به‌طور دقیق و خوب ناهمواری‌ها را روی نقشه یاد بگیرید نقشه را به‌صورت پازل درست کنید. با به هم ریختن و مرتب کردن این پازل یادگیری شما عمیق‌تر خواهد شد و دوام بیشتری دارد.

روش تدریس از طریق پازل

مرحله اول: بیان هدف و توجیه کردن دانش‌آموزان

معلم: عزیزان، من برای هر گروه یک نقشهٔ جغرافیا انتخاب می‌کنم.

مرحله دوم: آماده نمودن وسایل پازل

معلم: شما باید در خانه وسایلی را که نام می‌برم آماده کنید، ۱. صفحهٔ فلزی به شکل مربع یا مستطیل ۲. تکه‌هایی از آهن‌ربا ۳. کاغذ سفید به اندازهٔ صفحه فلزی ۴. چند مقوای رنگی باتوجه به رنگ ناهمواری‌ها در نقشه

مرحله سوم: ساخت ابزار

معلم: شما روی صفحه فلزی را با کاغذ سفید بپوشانید، بعد نقشه را هم روی مقوای رنگی و هم روی کاغذ سفید طراحی کنید؛ سپس خیلی با دقت هر قسمت از ناهمواری‌های روی کاغذ رنگی را از هم جدا کرده و پشت هر مکان را یک تکه آهن‌ربا بچسبانید. بعد پازل نقشه را روی صفحه فلزی که با کاغذ پوشانده‌اید بگذارید. در کلاس با به هم ریختن و مرتب کردن نقشه، مکان‌ها را خوب یاد بگیرید.

ارزشیابی از طریق پازل

وسایل مورد نیاز: مقوا یا ورقه‌های پلاستیکی به رنگ‌های مختلف برای درست کردن کارت، مدادرنگی، قیچی و خط‌کش

روش ساخت

مقوا یا پلاستیک را به اشکال مختلف بریده و هر یک را به شکل‌های مختلف با قلم و خط‌کش به دو قسمت تقسیم می‌کنیم، سپس در یک طرف کارت سؤال مورد نظر و در طرف دیگر پاسخ مربوطه را می‌نویسیم.

روش استفاده

دانش‌آموز کارت‌های پازل مربوط به یک موضوع را روی هم می‌گذارد و آن‌ها را مخلوط می‌کند؛ سپس با استفاده از دانسته‌های خود هر دو کارت مربوط به هم را پیدا می‌کند و آن‌ها را کنار هم می‌چیند تا همهٔ کارت‌ها با هم جور شوند و پاسخ‌های صحیح به‌دست آید.

ارزشیابی از طریق کارت مشخصات

روش اجرا

دانش‌آموزان با مقواهای رنگی کارت‌هایی به شکل مربع یا مستطیل تهیه می‌کنند؛ سپس موضوع درس را بالای کارت نوشته و آن را به‌صورت عمودی به دو قسمت تقسیم می‌کنند، آن‌گاه در قسمت اول به‌صورت گروهی یا فردی سؤالات را از متن درس بیرون آورده می‌نویسند و کارت‌های مزبور را در اختیار گروه‌های مختلف قرار می‌دهند.

گروه‌ها در یک رقابت جدی و هیجان‌انگیز به تکمیل کارت‌ها می‌پردازند؛ یعنی جواب سؤالات را در کارت روبه‌روی سؤال می‌نویسند. سپس کارت‌های تکمیل شده به گروه‌های اول برگردانده می‌شود و دانش‌آموزان کارت‌های گروه‌های مختلف را نمره‌گذاری می‌کنند.

روش تدریس به‌صورت طرح شبکه‌ای

اجرای مراحل روش

۱. استخراج نکات کلیدی

پس از روخوانی درس به صورت فردی، توجه به عناوین، نکات کلیدی، مفاهیم درس و یادداشت‌برداری از مطالب مهم درس انجام می‌گیرد.

۲. تشخیص مفاهیم اصلی از مفاهیم فرعی

تعیین مفاهیم اصلی و فرعی، تصمیم‌گیری دربارهٔ مدل نقشه و تعیین تعداد شاخه‌های اصلی و فرعی

۳. تکمیل نقشه

رسم نقشه مفهومی، نوشتن مفاهیم اصلی و فرعی داخل نقشه، استفاده از رنگ و شکل برای جدا کردن شاخه‌های اصلی و فرعی از یکدیگر. فراگیران با توجه به مفاهیم درس یک نقشه مفهومی رسم می‌کنند و سپس به‌صورت دلخواه آن را رنگ‌آمیزی می‌کنند.

٤. ارزشیابی

به‌منظور ارزشیابی از کار دانش‌آموزان، می‌توان از هر گروه خواست تا نقشهٔ مربوط به گروه خود را روی تابلو کلاس نصب کند. بقیه گروه‌ها می‌توانند دربارهٔ این نقشه اظهار نظر و در صورت لزوم با کمک خود گروه نقشه را اصلاح کنند.

در پایان برای ارزشیابی تکوینی می‌توان سؤالاتی را در قالب حیطه‌های مختلف یادگیری مطرح نمود. این سؤالات می‌تواند به‌صورت کتبی، شفاهی و نقشه‌های مفهومی مطرح شود و دانش‌آموزان به‌صورت فردی یا گروهی به آن پاسخ دهند.

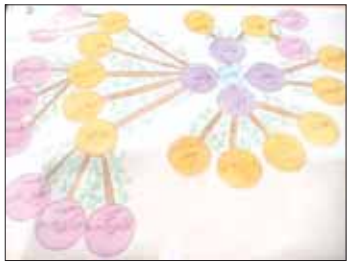

نتایج و کاربردهای عملی طرح

- دانش‌آموزان به‌طور فعال در فرایند یادگیری درگیر می‌شوند؛
- فرایند یادگیری از علایق، خواسته‌ها و ادراکات یادگیرندگان آغاز می‌شود؛
- محیط یادگیری به نحوی سازمان می‌یابد که در آن یادگیری (فراگیرمحور) جریان داشته باشد؛
- فراگیر براساس تجارب و اطلاعات خود در یادگیری نقش مهمی را ایفا می‌نماید.
- معلم به همان اندازه از دانش‌آموز یاد می‌گیرد که هر دانش‌آموز از وی و سایر دانش‌آموزان می‌آموزد؛
- موجب استقلال یادگیرندگان می‌شود؛
- نقش معلم یا هر عامل آموزش‌دهنده فقط تسهیل‌گر و هدایت‌کننده می‌باشد؛
- فرایند یادگیری مبدل به فرایند رشد و تکامل یادگیرنده می‌شود؛
- اجرای این روش‌ها موجب همبستگی مثبت، ایجاد مسئولیت فردی، تعامل چهره به چهره، کسب مهارت اجتماعی و... می‌شود؛
- روش‌های تدریس فعال در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، ایجاد انگیزه، پرورش شخصیت سالم و رشد خلاقیت فراگیران مؤثر است؛
- این روش‌ها باعث پرورش توان تفکر منطقی دانش‌آموز و همچنین تنوع و نشاط واقعی در کلاس درس می‌شود؛
- یادگیری در روش‌های فعال تدریس بر پایهٔ اکتشاف و استقرار است؛
- یادگیری، تعاملی است خلاق که بی‌وقفه بین دانش‌آموز و موقعیت آموزشی در جریان است. یادگیری فعالیتی است که از فراگیرنده سر می‌زند و دائماً در حال تحول است؛ لذا یادگیرنده هم تجربه را تغییر می‌دهد و هم خود براساس تجربه تغییر می‌کند؛
- در روش‌های فعال تدریس یادگیری از ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است؛
- در تدریس فعال و تعاملی هدف کسب حقایق علمی از طریق تحقیق، تفکر، مباحثه و استدلال منطقی، اصلاح و تقویت درک و فهم مهارت‌های تفکر است؛
- روش‌های تدریس فعال به اصلاح و تقویت مهارت‌های همکاری، احترام به اندیشه‌های دیگران، پرورش تفکر انتقادی و تحمل اندیشه‌های مخالف منتهی می‌گردد؛
- یادگیری از طریق روش فعال در پرورش اعتمادبه‌نفس دانش‌آموزان بسیار مؤثر است؛
- یادگیری در روش فعال تدریس بر پایه اکتشاف و استقرار است؛
- مهارت‌های مهم زندگی نظیر صحبت کردن، گوش دادن، استدلال و حل مسئله از طریق تجارب تعاملی تقویت می‌شود.

اجرای این روش‌ها در کلاس درس موجب تغییر یکنواختی فضای کلاس و ایجاد انگیزه یادگیری، تنوع، نشاط واقعی، خلاقیت و نوآوری در دانش‌آموزان می‌گردد. من این روش‌ها را به‌صورت تجربی در کلاس درس اجرا کرده و نتیجه مثبت آن‌ها را مشاهده نموده‌ام.